

5. Яременко Н., Коломієць Н. Емпауермент-педагогіка як модель гармонізації психокультурних складових архетипу «риєр» крізь призму стратегії сталого розвитку. *Публічне урядування*, 2019. № 3 (18). С. 501–509. DOI: <https://doi.org/10.32689/2617-2224-2019-18-3-501-509>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-25>

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ПРИНЦИПІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ВІД ЗАПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЇ

Львова Єлизавета Олегівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін інституту права та
безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

З початком повномасштабної збройної агресії рф на територію України методологічне підґрунтя методики викладання правових дисциплін зазнало значних змін. Уряд рекомендував закладам освіти застосувати гнучкий підхід до організації освітнього процесу та у закладах освіти організувати освітній процес за дистанційною або змішаною формами навчання (за погодженням з військово-цивільними адміністраціями). А з метою забезпечення постійності освітнього Законом України «Про освіту» у ст. 1 було окреслено, що індивідуальна освітня траєкторія здобувача вищої освіти – це «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що ґрунтується на виборі здобувачем освіти форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [1].

Отже, вивчення нормативної навчальної дисципліни «Конституційне право» потребувало нового формату обговорення широкого спектру питань та презентації навчального матеріалу з урахуванням студенто-орієнтованого підходу в умовах невизначеності. Також під час застосування новітніх технологій дистанційного навчання з'явилась інноваційна методологічна система навчання майбутніх правників з використанням новітніх засобів інформаційних технологій під час війни.

Загальновідомо, що вивчення дисципліни «Конституційне право» є вкрай важливим для формування праворозуміння студентів шляхом вивчення змісту прав і свобод людини і громадянина, та обов'язків перед народом та державою, засад конституційного ладу, тощо.

Своєю чергою, здобувачам вищої освіти варто знати той факт, що конституційні принципи є виразом конституційних цінностей. Отже, існує тісна взаємодія цієї теми в рамках дослідження системи та джерел конституційного права із всіма іншими темами курсу.

Вітчизняний дослідник М. Козюбра присвятив окрему працю дослідженню методологічних підходів до розуміння природи та класифікації принципів права в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Варто погодитись з його позицією про те, що «проблема принципів права відноситься до найбільш складних, суперечливих і світоглядно-методологічно неосмислених у вітчизняному, як і пострадянському, загальнотеоретичному правознавстві [2, с. 142]. Козюбра підкреслив, що «принципи права мають недержавне походження» та є «продуктом людської гідності», проте наявна їх «інституціоналізація в державних нормативно-правових актах».

На нашу думку, з розвитком штучного інтелекту концептуально-методологічні підходи до конституційно-правових відносин зазнають змін та набувають безсистемного характеру, оскільки в навчальному процесі відбувається «боротьба альтернатив» конституційних позицій, доктрин, теорій, прецедентів, міфів тощо.

Як методологічно вірно зазначив колектив авторів навчального посібника «Проблеми сучасної конституціоналістики», співвідношення методологічного інструментарію розкриває наступний структурний зв'язок: «методологічний підхід конкретизується та реалізується через методи, методи, у свою чергу, реалізуються за допомогою відповідних методик, які складаються зі способів (прийомів) дослідження» [3, с. 25].

Використовуючи аналогію, зазначимо, що методологічний підхід до викладання дисципліни «Конституційне право» та методика викладання зазначеної дисципліни базуються на логічному дослідженні конституційних джерел та явищ суспільного буття.

Отже, викладання тематики принципів конституційного права має відрізнитись різноманітністю методів, адже сучасний навчальний процес характеризується географічною різноманітністю місць фактичного перебування студентів, форм оцінювання та контролю, різноманітністю форматів занять.

Протягом 2024–2025 навчального року з метою вивчення актуальних питань теорії та практики конституційного права в інституті

права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ (далі – ОДУВС) проводились навчально-наукові заходи із залученням фахівців інших державних установ та організацій. [4] В рамках меморандуму про співпрацю, підписаного між ОДУВС та Національного Університету «Одеська юридична академія» (далі – НУ «ОЮА»), проводились бінарні лекційні та семінарські заняття з дисципліни «Конституційне право». З метою вивчення студентами вимог дотримання принципів конституційного права професором кафедри державно-правових дисциплін інституту права та безпеки ОДУВС, доктором юридичних наук, професором Єлизаветою Львовою було проведено інтерактивне-бінарне лекційне заняття з дисципліни «Конституційне право» на тему: «Народовладдя в Україні». Для проведення бінарної лекції було запрошено Дмитра Терлецького, завідувача кафедри конституційного права Національного Університету «Одеська юридична академія», який ознайомив студентів із питаннями теми у форматі «діалог дискусійного характеру». Заняття проводилось за допомогою методів дистанційного навчання із застосування технології сервісів «Zoom».

На початку викладання дисципліни «Конституційне право» здобувачам вищої освіти нагальним було пояснити важливість принципу народовладдя в сучасному світі. Отже, викладачами спочатку було задано запитання які принципи конституційного права відомі студентам. Студенти перелічили і зазначили принципи верховенства права, поділу влад, народовладдя, суверенності, непорушності прав і свобод людини, плюралізму, законності та гласності, тощо. Надалі лекторами було розкрито питання про розуміння участі громадян в управлінні та прийнятті рішень в сучасних державах та було акцентовано увагу на принципі народовладдя.

Замислюючись над запитанням «чому в сучасному світі людству потрібне народовладдя?» лекторами було зазначено, що цей принцип апіорі дає змогу зрозуміти чому одні люди мають владу над іншими.

Під час заняття між учасниками тривала дискусія яким чином принцип народовладдя допомагає правникам аргументувати, що владу потрібно здобувати шляхом певних виборних процедур, а не воєнним шляхом. Своєю чергою, викладачі визначили, що система народного представництва дає змогу пояснити що, якщо народ обирає в той чи інший спосіб певних громадян, які хочуть здобути владу, то народні обранці зможуть покращити життя народу.

На нашу думку, вивчення студентами сутності народного волевиявлення та народного представництва в умовах воєнного стану на окремих прикладах – це новий методологічний підхід до пояснення чому в державі змінюється влада.

Після розкриття лекторами змісту питання соціальної функції виборчих прав громадян, розпочався науковий діалог. Здобувачі вищої освіти запитали: «Що таке народне волевиявлення в контексті виборчого права?». Важливим для викладачів було пояснити, що є тісний взаємозв'язок між термінами: народне волевиявлення, народовладдя, вибори, демократія.

Під час дискусії Д. Терлецький відповів на запитання: «Чи завжди так було, що народне представництво є показником демократичної держави?». Відповідь була наступною: «Ні, і зараз так не завжди є».

Є. Львова роз'яснила здобувачам, що на практиці, представники влади в більшості держав світу використовують рестриктивний (обмежувальний) підхід до парадигми демократії та народовладдя, одночасно з цим в більшості країн ЄС громадяни ЄС актуалізують проблематику боротьби з бюрократією.

Варто зазначити, що викладання дисциплін в закладах вищої освіти в Україні наразі відбувається в екстремальних умовах через ракетні атаки. Через це часто заняття передбачають опрацювання тем студентами самостійно із подальшою перевіркою викладачем якості розуміння студентом питання теми у контексті розбудови громадянського суспільства.

В умовах воєнного стану для студентів важлива не тільки теоретична, але й практична складова конституційного права. За таких умов важливим є залучення до навчального процесу викладачів-практиків, які зможуть долучитись до викладання теми та навести практичні приклади. З цією метою Є.Львова та Д.Терлецький провели семінарське заняття у форматі «круглого столу» із залученням практика Андрія Крупника, кандидата політичних наук, доцента, директора громадської організації «Одеський інститут соціальних технологій» на тему «Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні». Із застосуванням методу «дизайн-мислення» студенти здобули знання про значення територіальної громади в житті людей, про систему органів місцевого самоврядування та про перспективи децентралізації в Україні.

В той час, як в Україні сьогодні переважна більшість здобувачів вищої освіти працює з використанням смартфонів, володіє певними цінностями, технікою, майном, сприяє соціальній ідентифікації, використовуючи новітні технології і, одночасно, воліє бути активними учасниками громад та забезпечити собі гідне життя згідно з визначним соціальним статусом як в Україні, так і за кордоном.

Викладання дисципліни «Конституційне право» базується на наступних методологічних принципах: системність, публічність, прозорість, зворотній зв'язок, взаємонавчання, лідерство тощо.

Таким чином, серед основних проблемних питань викладання принципів конституційного права в умовах воєнного стану вбачаються наступні:

- нерозвиненість конституційного законодавства в умовах воєнного стану;
- необхідність демократизації конституційного законодавства в контексті європейської інтеграції України;
- виклики національній безпеці в гуманітарній площині [5];
- вимушена міграція здобувачів освіти за кордон;
- конкуренція між методикою, що використовує сучасні інформаційні технології, та методикою, що передбачає вимогу до підготовки до занять із опрацюванням першоджерел.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 37–38, ст. 2004 (із змін та допов.)
2. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164.
3. Проблеми сучасної конституціоналістики : навч. посіб. / М. П. Орзіх, М. В. Афанасьєва, В. Р. Барський [та ін.] ; за ред. М. П. Орзіха. К. : Юрінком Інтер, 2011. 272 с.
4. Львова Є., Юрченко М. Вивчення проблем конституційно-правового унормування в навчально-науковому процесі як підґрунтя розбудови громадянського суспільства в умовах воєнного стану в Україні. *Moderní aspekty vědy: XXXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie/Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2023. str. 669. S. 260–270.
5. Національна безпека України : навчальний посібник / С. М. Дерев'янка, Ю. В. Кобець, Т. Б. Мадрига та ін. ; за заг. ред. В. В. Марчука. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 372 с.